

Artikel til FSB-foreningen af Regitze Helene Rohlfing, august 2022

Regitze Helene Rohlfing, Ph.d. studerende ved Københavns Universitet, holdte mandag den 22. august oplæg om hendes arbejde med sociale bevægelser og politiske protester i Central- og Østeuropa. Fra hendes feltstudier i Polen og Ungarn, fortalte hun om, hvordan dele af civilsamfundet i de to lande forsøger at mobiliseret en aktiv modstand mod den indskrænkning af demokratiet som hhv. PiS og Fidesz fortsat gennemfører.

På globalt plan har andelen af demokratiet i verdenen været i tilbagegang siden 2006. I Europa har vi været mærket af denne trend i det sidste årti, hvor særligt lande som Ungarn og Polen har ledt an. Ifølge demokratimåleinstitutionen *Varieties of Democracy* fra Gøteborg Universitet kan Ungarn i dag slet ikke defineres som et demokrati, mens Polen de seneste par år har været et af de mest autokratiserende lande på verdensplan. Denne udvikling benævnes ofte *democratic backsliding*, hvilket som autokratiseringsform adskiller fra de klassiske kup, som vi kender dem fra det 20. århundrede, ved at folkevalgte politikere bevidst udhuler det demokratiske system inden fra ofte med brug loven og demokratiske institutioner, så som domstolene. I EU er dette i særlig grad blevet problematiseret som et problem med retsstatsprincippet, og nye politiske tiltag som budgetmekanismen er blevet indført for at komme problemet til livs. Men tilbagerulningen af demokratiske princippet rammer ikke kun domstolsvæsenet. Medielandskabet er blevet indskrænket, menneskerettigheder er blevet sat under pres - særligt minoritetsrettigheder - og det pluralistiske civilsamfund er under angreb. I både Ungarn og Polen har den del af civilsamfundet som er i opposition til de sidende regeringer samlet sig. Dog er styrken af denne modstand forskellig i de to lande.

I Polen lever aktivismen hver dag. Både gennem utallige protester, kunst i gadebilledet og paroler sprayet på fortove og husmure eller hængende fra bannere fra folks altaner. Dette er særligt klart i storbyerne men også mindre byer har haft protester mod nogle af regeringens tiltag. Bevægelsen mod PiS-regeringen dækker over mange forskellige organisationer og spænder fra helt unge teenagere til ældre aktivister fra Solidarność-tiden. Det at civilsamfundet er så aktivt skal også ses i forlængelse af arven fra netop Solidarność-bevægelsen, som spillede en aktiv rolle under Polens demokratiske transformation. Mange føler sig berørt af de forandringer, som er sket i de senest syv år i Polen, hvilket bl.a. blev klart, da Polen i 2020 oplevede de største demonstrationer siden 1980'erne som reaktion på *de facto* forbuddet mod abort og en generel indskrænkning af kvinders rettigheder. At så mange gik på gaden handlede også om, at lovændringen ikke

var blevet gennemført via de gængse parlamentariske kanaler men var blevet skubbet igennem af Forfatningsdomstolen, som af mange anses for at være i lommen på PiS-regeringen. Trods folks forskellige årsager til at være aktive, så går de alle på gaden med håbet om at bringe det liberale demokrati tilbage til Polen.

I Ungarn ses aktivismen ikke lige så tydeligt. Der er langt færre protester og modstanden er mindre synlig i gadebilledet. En del af forklaringen kan være, at Fidesz over de snart sidste 12 år effektivt har lykkedes med at begrænse civilsamfundet og folks vilje til at mobilisere sig. En anden del af forklaringen er, at Ungarn ikke har den samme aktivistiske ånd som Polen. Ungarns demokratiske transformation kaldes ofte for en forhandling blandt eliten, hvor der ikke deltog nogle større folkelig bevægelse. Dog er der stadig en bevægelse som kæmper for demokratiet i Ungarn. De store protester i forbindelse med forbuddet mod, at organisationer må modtage udenlandskfinansiering, herunder finansiering fra EU eller fra EEA and Norway Grants, vidner bl.a. om dette. Et andet interessant tiltag er reaktiveringen af såkaldte *samzidas* bevægelser, som man kender det fra under Soviet Unionen, hvor bevægelser skriver og uddeler pamfletter og nyhedsbreve til befolkningen for at sikre, at folk har adgang til anden information end den, som de statslige medier giver dem. Ligesom i Polen er de folk, som er aktive, en del af protestbevægelsen i håbet om at kunne bringe Ungarn tilbage til sin demokratiske kurs.

Regitze pointerede, at hvad vi ser i Ungarn og Polen er en ekstrem form af en generel, global tendens, hvor der sættes spørgsmålstegn ved det liberale demokrati. Det er vigtigt at anerkende, at problemet ikke blot kan forklares med, at vi her har at gøre med yngre demokratier fra den tidligere Sovjetiske blok, men at det er et problem, som også ses i ældre og mere konsolideret demokratier både globalt og i Europa – om end i et mindre alarmerende omfang. Et eksempel på dette er for eksempel, at Frankrig ifølge *Varieties of Democracy* scorer lavere på deres civilsamfundsindex end lande som Bulgarien, Kroatien og Slovakiet. Ifølge Regitze, er det vigtigt at åbne øjnene for dette reelle omfang af problemet, for hvis man ikke undersøger roden til problemet så kan man heller ikke finde de rigtige løsninger.